

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Факультет політичних наук

Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

“ЗАТВЕРДЖУЮ

”

Перший проректор

Котляр Ю.В.

“30” серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ ТА ГУМАНІТАРНИЙ ЧИННИК У СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Розробник

Шевчук О.В.

Завідувач кафедри розробника

Шевчук О.В.

завідувач кафедри спеціальності

Шевчук О.В.

Гарант освітньої програми

Габро І.В.

Декан факультету /директор інституту (до якого відносяться спеціальності)

Хмель А.О.

Начальник НМВ

Шкірчак С.І.

Миколаїв – 2024 рік

➤ **Опис навчальної дисципліни**

Найменування показника	Характеристика дисципліни
Найменування дисципліни	Міжнародні конфлікти та гуманітарний чинник у світовій політиці
Галузь знань	29 «Міжнародні відносини»
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Спеціалізація (якщо є)	
Освітня програма	Міжнародні відносини (з вивченням двох іноземних мов)
Рівень вищої освіти	Бакалавр
Статус дисципліни	Вибіркова
Курс навчання	3
Навчальний рік	2024-2025
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма 6
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	8 кредитів / 240 годин
Структура курсу:	Денна форма
лекції	54
семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові)	54
годин самостійної роботи студентів	132
Відсоток аудиторного навантаження	45%
Мова викладання	Українська
Форма проміжного контролю (якщо є)	
Форма підсумкового контролю	іспит

➤ **Мета, завдання та результати вивчення дисципліни**

Мета дисципліни: є ознайомлення студентів з основними науковими підходами до розуміння і дослідження явища конфліктів у міжнародних відносин, що становить одну з ключових проблем як теорії, так і практики міжнародних відносин. В рамках курсу розглядаються питання природи, різновидів та механізмів функціонування міжнародних конфліктів, причини та міжнародно-політичні наслідки міжнародних конфліктів, закономірності, що керують внутрішньою логікою міжнародних конфліктів; формування у студентів фахових компетентностей, знань, умінь, пов'язаних з роллю та значенням гуманітарного чинника у світовій політиці.

Завдання курсу:

- ознайомитись з політико-філософською і соціологічною традицією, сучасними міждисциплінарними підходами до вивчення феномену міжнародного конфлікту;
- оволодіти понятійно-категоріальним апаратом, що використовується в теорії та політичній практиці дослідження та врегулювання міжнародними конфліктами;
- опанувати необхідним інструментарієм для самостійного аналізу конкретних конфліктів сучасності;
- сформувати навички вивчення природи та механізмів сучасних міжнародних конфліктів на підставі опанування відповідних теоретичних концепцій і аналітичних моделей з області політології, права, психології, соціології, теорії міжнародних відносин, прикладної конфліктології;
- сформувати у студентів розуміння значення гуманітарного чинника в умовах трансформації системи міжнародних відносин;
- вивчити норми, механізм функціонування захисту прав людини на глобальному та регіональному рівнях;
- розуміти сутність та значення норм міжнародного права та його ефективність в питаннях захисту особи, культурного надбання людства, навколишнього середовища під час збройного конфлікту;
- усвідомлювати сутність гуманітарного виміру безпеки у світовій політиці;
- розуміти значення для національних інтересів України значення гуманітарної складової та загроз, з нею пов'язаних.

Очікувані результати навчання.

Студент повинен знати:

- Природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні тенденції розвитку світової політики (СК 1).
- Міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному (СК 2)
- Вплив світової економіки, міжнародного права та внутрішньої політики на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав (СК 5).
- Національні інтереси України на міжнародній арені (СК 8).
- Діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини (СК 13).
- Міжнародну конфліктологію та теорії ведення переговорів (СК 16).
- Розуміння основ національної безпеки України, особливостей і тенденцій розвитку регіональних систем колективної безпеки (СК 17).

Студент повинен вміти:

- Збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги інформації про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, регіональних систем, міжнародних комунікацій (РН 08);

- Досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, зовнішньої політики, міжнародних комунікацій, із використанням сучасних політичних, економічних і правових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів, презентувати результати досліджень, надавати відповідні рекомендації (РН 09);
- Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів та міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні та аналітичні матеріали (РН 11);
- Застосовувати для розв'язання складних спеціалізованих задач міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій чинне законодавство, міжнародні нормативні документи і угоди, довідкові матеріали, чинні стандарти і технічні умови тощо (РН 15).

➤ Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Міжнародний конфлікт. Класифікація та типологія міжнародних конфліктів	2	2	8
2	Міжнародні конфлікти в історії суспільно-політичної думки та сучасній теорії міжнародних відносин.	4	4	6
3	Методологія дослідження міжнародного конфлікту.	2	4	8
4	Феномен міжнародного конфлікту у світовій політиці.	4	2	8
5	Сила і могутність у системі міжнародних відносин. Війна.	4	4	6
6	Асиметричні конфлікти	2	2	8
7	Психологічні аспекти міжнародних політичних конфліктів	4	2	8
8	Особливості сучасних регіональних та локальних конфліктів.	2	4	8
9	Інформаційне протиборство, нетцентрична війна, мережні конфлікти.	2	2	8
10	Міжнародно-правові механізми контролю та управління конфліктами.	2	4	8
11	Вирішення міжнародних конфліктів.	2	4	8
12	Гуманізація світової політики. Значення гуманітарного чинника у Вестфальській та Поствестфальській системах міжнародних відносин	4	4	6
13	Міжнародні гуманітарні організації	2	4	8
14	Проблема дотримання прав людини.	4	2	6
15	Гуманітарний вимір безпеки.	4	2	8
16	Захист прав особи під час збройного конфлікту	4	2	6
17	Захист цивільних об'єктів, культурних цінностей, навколишнього середовища під час конфлікту	4	2	6
18	Гуманітарний вимір безпеки України в умовах російської агресії	2	4	8
	Всього за курсом	54	54	132

Зміст навчальної дисципліни

План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Міжнародний конфлікт. Класифікація та типологія міжнародних конфліктів 1. Визначення поняття «конфлікт» і «міжнародний конфлікт». 2. Основні наукові підходи до трактування ролі та значення явища конфлікту для функціонування суспільства і у міжнародних відносинах. 3. Типологія міжнародних конфліктів. 4. Структура та механізми розвитку міжнародних конфліктів. 5. Причини виникнення конфліктів у міжнародному середовищі.
2-3	Міжнародні конфлікти в історії суспільно-політичної думки та сучасній теорії міжнародних відносин. Тема 2.1 1. Основні етапи розвитку конфліктології міжнародних відносин. 2. Вивчення міжнародних конфліктів у вітчизняній науці. 3. Полемологія як напрямок у дослідженні конфліктів. Тема 2.2 1. Основні наукові школи та концепції у вивченні міжнародних конфліктів. 2. Причини воєн, революцій та конфліктів у працях К. Райта та Л. Річардсона. 3. Концепція "структурного насильства" Й. Галтунга. 4. Дослідницькі центри з вивчення міжнародних конфліктів.
4.	Методологія дослідження міжнародного конфлікту. 1. Поняття та основні риси аналізу міжнародних конфліктів. 2. Рівні аналізу. 3. Основні цілі та вихідні точки аналізу міжнародних конфліктів. 4. Геополітичний, економічний, соціальний, та соціокультурний аналіз ситуації міжнародної безпеки в контексті міжнародного конфлікту.
5-6	Феномен міжнародного конфлікту у світовій політиці. Тема 5.1 1. Міжнародні конфлікти в системі сучасних міжнародних відносин. 2. Проблема наукового визначення міжнародного конфлікту. 3. Суб'єкти міжнародного конфлікту. Тема 5.2 1. Характерні особливості міжнародного конфлікту. 2. Міжнародна криза як специфічна форма міжнародного конфлікту. 3. Зв'язок насилля та міжнародного конфлікту.
7-8	Сила і могутність у системі міжнародних відносин. Війна. Тема 7.1 1. Поняття сили та могутності, їх співвідношення. Функції сили у міждержавних відносинах. 2. Дилема безпеки та міжнародні конфлікти. Заборона використання сили у міжнародних відносинах 3. Теорія балансу сил. Поняття війни. Стан війни між державами: умови виникнення та наслідки. Тема 7.2 1. Співвідношення сил в світі, регіоні, між двома державами як передумова виникнення війни/підтримання миру. 2. Збройний конфлікт як специфічний вид міжнародного конфлікту. Сучасний збройний конфлікт.

9.	Асиметричні конфлікти 1. Асиметричні конфлікти як новий тип конфліктів у міжнародних/міждержавних відносинах. 2. Тероризм. 3. Концепція конфліктів низької інтенсивності. Партизанська війна та герилья. 4. Новітні технології та їх застосування з метою здобуття вирішальної переваги над супротивником. «Інформаційна війна».
10-11	Психологічні аспекти міжнародних політичних конфліктів Тема 10.1 1. Психологічні механізми політичних конфліктів. Роль особистостей у процесах формування конфліктогенного потенціалу. 2. Менталітет і психологічна готовність народу до збройної боротьби. 3. Інформаційно-психологічна складова сучасних конфліктів. Тема 10.2 1. Проблеми «стримування» та «залякування» супротивника. 2. Проблеми побудови довіри і розвитку кооперативного стилю поведінки між конфліктуючими сторонами. 3. «Теорія ігор» в цілях моделювання поведінки учасників конфлікту.
12	Особливості сучасних регіональних та локальних конфліктів 1. Поняття регіонального/локального конфлікту. Етнічно-конфесійна спрямованість сучасних регіональних/локальних конфліктів. 2. Глобальні проблеми людства та їх вплив на рег./лок. конфлікти. 3. Самофінансування війн у третьому світі і боротьба за цінні ресурси 4. Взаємозв'язок структури існуючої міжнародної системи і «системи» рег./лок. конфліктів (біполярна «холодна війна» і перенесення до «третього світу», розпад біполярної системи і «непотрібні конфлікти» - релікти холодної війни).
13	Інформаційне протиборство, нетцентрична війна, мережні конфлікти. 1. Особливості ведення протиборства у інформаційному просторі. 2. Кіберпростір як арена конфліктної взаємодії держав. 3. «Гібридизація» конфліктів.
14	Міжнародно-правові механізми контролю та управління конфліктами. 1. Право на війну і право війни і анархічна структура міжнародних відносин. 2. Юридична заборона війни як інструменту світової політики. 3. Статут ООН і право на самооборону. Збройні сили ООН. 4. Сучасне гуманітарне право.
15	Вирішення міжнародних конфліктів. 1. Розв'язання конфліктів силовими засобами. 2. Переговори (проблеми організації і проведення). 3. Проблеми посередництва у міжнародних конфліктах. 4. Роль міжнародних організацій у врегулюванні та розв'язанні конфліктів. Миротворчість. 5. Концепція пост-конфліктного миробудівництва.
16-17	Гуманізація світової політики. Значення гуманітарного чинника у Вестфальській та Поствестфальській системах міжнародних відносин. Тема 16.1 1. Гуманізм. Гуманітарна політика держави. Міжнародна гуманітарна політика. 2. Мораль та міжнародні відносини. 3. Головні принципи світової політики і міжнародних відносин. Тема 16.2 1. Роль особи в сучасному світі (Махатма Ганді, мати Тереза, Іоан Павло II та інші особистості в світовій політиці). 2. Роль гуманітарного чинника у Вестфальській системі міжнародних відносин.

	3. Гуманітарний вимір Поствестфальської системи міжнародних відносин.
18	Міжнародні гуманітарні організації 1. Діяльність міжнародних міждержавних організацій в гуманітарній сфері. 2. Гуманітарна діяльність агентств, програм, фондів ООН (ЮНІСЕФ, ЮНКТАД, БАПОР, Всесвітня продовольча програма, ВООЗ, МОМ, МОК). 3. Роль ЮНЕСКО в збереженні надбань культури людства. 4. Міжнародний Комітет Червоного Хреста. 5. Міжнародні неурядові організації та їх вплив: «Лікарі без кордонів», Міжнародна амністія, CARITAS, CARE, «Меморіал» тощо.
19-20	Проблема дотримання прав людини. Тема 19.1 1. Концепт прав людини. 2. Універсальні і регіональні механізми контролю за дотриманням прав людини. 3. Європейська, американська та африканська системи захисту прав людини. Тема 19.2. 1. Проблема дотримання прав людини в сучасних міжнародних відносинах. 2. Етичні проблеми в гуманітарній політиці (расизм, шовінізм, ЛГБТ- спільноти, проблема евтаназії і т.д.).
21-22	Гуманітарний вимір безпеки. Тема 21.1 1. Конфлікт, криза, війна. Особливості міжнародного політичного конфлікту. 2. Міжнародний політичний конфлікт: шляхи подолання та наслідки 3. Трансформація загроз безпеці у постбіполярній системі міжнародних відносин. Тема 21.2 1. Асиметрія конфліктності 2. Гуманітарна допомога в процесі врегулювання конфлікту. 3. Концепція «гуманітарного втручання/інтервенції». Механізм реалізації та форми гуманітарних інтервенцій.
23-24	Захист прав особи під час збройного конфлікту. Тема 23.1 1. Міжнародно-правовий статус комбатантів та некомбатантів. 2. Правовий режим поранених і хворих. 3. Режим військового полону. Тема 23.2 1. Захист цивільного населення під час військових конфліктів. 2. Кримінальна відповідальність фізичних осіб за здійснення злочинів проти миру та безпеки людства.
25-26	Захист цивільних об'єктів, культурних цінностей, навколишнього середовища під час конфлікту. Тема 25.1 1. Проблема розмежування цивільних і військових об'єктів на території театру війни. 2. Пакт Реріха. Основні положення та значення Гаазької конвенції 1954 р. та протоколу про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1999 року. Тема 25.2 1. Екологічні аспекти збройних конфліктів. Екологічні, геофізичні та метеорологічні методи ведення війни. 2. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1977 р.
27	Гуманітарний вимір безпеки України. 1. Проблеми формування гуманітарної політики України. 2. Україна в миротворчих процесах. Дотримання прав людини в Україні.

	3. Депопуляція. Відтік кадрів з України, проблема трудової імміграції. Епідемії COVID-19, ВІЛ-СНІДу туберкульозу. 4. Гуманітарний вимір безпеки України в умовах російської агресії
--	--

План практичних (семінарських, лабораторних, півгрупових) занять

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Поняття конфлікту: визначення та характеристика. Специфіка міжнародного конфлікту. Підходи до аналізу міжнародних конфліктів (2 год.) 1. Проблема наукового визначення міжнародного конфлікту. 2. Міжнародна криза як специфічна форма міжнародного конфлікту. 3. Зв'язок насилля та міжнародного конфлікту. 4. Структура міжнародного конфлікту. 5. Монополія держави на участь в міжнародних конфліктах.
2-3	Тема 2. Класифікація та типологія міжнародних конфліктів (4 год.) Тема 2.1 1. Фази міжнародного конфлікту. 2. Традиційна класифікація конфліктів. 3. Вплив особливостей структури біполярної системи міжнародних відносин на появу окремих типів міжнародних конфліктів. Тема 2.2 1. Вплив особливостей структури постбіполярної системи міжнародних відносин на появу окремих типів міжнародних конфліктів. 2. Класифікація міжнародних конфліктів за К. Боулдінгом, Й. Гальтунгом та А. Рапопортом. 3. Структурно-часові параметри конфлікту.
4	Тема 3 Динаміка розгортання міжнародного конфлікту (2 год.) 1. Передконфліктна фаза, її особливості. 2. Перехід до конфронтації та кризи у відносинах між акторами. 3. Прояв наслідків конфлікту. 4. Стадія постконфліктної відбудови / врегулювання
5-6	Тема 4. Роль міжнародних організацій у врегулюванні та запобіганні міжнародним конфліктам. Міжнародні економічні конфлікти (4 год.) Тема 4.1 1. Сучасне поняття міжнародної безпеки та роль міжнародних організацій у її забезпеченні. 2. Правові засоби вирішення міжнародних суперечок. 3. Миротворча діяльність НБСЄ-ОБСЄ. Тема 4.2 1. Миротворча діяльність НАТО. 2. Основні моделі безпеки постбіполярного світу.
7-8	Тема 5. Основні форми подолання конфліктних ситуацій у сучасних міжнародних відносинах. Основні рівні аналізу міжнародних конфліктів (4 год.) Тема 5.1 1. Теорія силової рівноваги. Теорії гегемоністичної стабільності та перетікання силових ресурсів. 2. Інститут розв'язання міжнародних суперечок. 3. Дипломатичні засоби вирішення міжнародних суперечок. Тема 5.2 1. Гуманітарна інтервенція як метод врегулювання конфліктів. 2. Превентивна дипломатія.

9	Тема 6. Конструктивний потенціал конфліктів і міжнародна безпека (2 год.) 1. Основні джерела дестабілізації та ризику у постбіполярній системі міжнародних відносин. 2. Вплив кризи американського лідерства на міжнародну конфліктогенність. 3. Структурні трансформації міжнародної системи як чинник глобальної конфліктогенності. 4. Зв'язок між параметрами міжнародної системи та типами міжнародних конфліктів, які в ній виникають.
10-11	Тема 7. Міжнародні конфлікти 2010-2020-х рр. (4 год.) Тема 11.1 1. Основні тенденції та форми розвитку конфліктів в постбіполярній системі міжнародних відносин. 2. Причини поширення конфліктів в сучасному світі на початку XXI ст. Тема 11.2 1. Характеристика сучасних міжнародних та регіональних конфліктів 2. Російська агресія проти України (2014 – 2023 рр.)
12	Тема 8. Розвиток міжнародного гуманітарного права та його принципи (2 год.) 1. Поняття міжнародне гуманітарне право. 2. Джерела гуманітарного права. 3. Основні принципальні положення гуманітарного права 4. Об'єктивна необхідність міжнародного регулювання гуманітарної сфери сучасних міжнародних відносин.
13	Тема 9. Загальна декларація прав людини 1948 р. та Женевські Конвенції 1949 р. про захист жертв війни у структурі сучасного міжнародного права (2 год.) 1. Історичні обставини та наслідки прийняття Загальна декларація прав людини 1948 р. 2. Історичні обставини та наслідки прийняття Женевські Конвенції 1949 р. 3. Загальна декларація прав людини 1948 р. та Женевські Конвенції 1949 р. про захист жертв війни у структурі сучасного міжнародного права на початку XXI ст.
14	Тема 10. Європейська система захисту прав і свобод людини (2 год.) 1. Історичні передумови генези Європейської системи захисту прав і свобод людини. 2. Основні складові Європейської системи захисту прав і свобод людини. 3. Українське сучасне законодавство та Європейська система захисту прав і свобод людини.
15	Тема 11. Особливі повноваження ООН у забезпеченні контролю за дотриманням міжнародних угод гуманітарного характеру (2 год.) 1. Основні вектори гуманітарної політики ООН наприкінці XX – на початку XXI ст. 2. Особливі повноваження ООН у забезпеченні контролю за дотриманням міжнародних угод гуманітарного характеру на початку XXI ст.
16-17	Тема 12. Міжнародна правова регламентація зброєних конфліктів (4 год.) Тема 12.1 1. Визначення поняття «конфлікт», види зброєних конфліктів. 2. Цілі і задачі міжнародної правової регламентації озброєних конфліктів. 3. Правова регламентація стадій та окремих режимів ведення війни. Тема 12.2 4. Гуманітарні аспекти вибору засобів ведення війни. 5. Обмеження жорстокості війни. Пощада і гарантії особам супротивної сторони.

18	Тема 13. Захист прав особи під час озброєного конфлікту. Міжнародний режим захисту жертв зброєних конфліктів (2 год.) 1. Захист прав особи під час озброєного конфлікту „Право Женеви.” 2. Правовий режим поранених і хворих. 3. Режим військового полону. 4. Захист цивільного населення під час військових конфліктів. Права іноземців, що не беруть участі у конфлікті. 5. Правове врегулювання положення біженців.
19	Тема 14. Міжнародний режим захисту цивільних об’єктів і культурних цінностей. Екологічні наслідки зброєних конфліктів (2 год.) 1. Проблема розмежування цивільних і військових об’єктів на території театру війни. 2. Режим цивільних об’єктів (заборона піддавати цивільні об’єкти нападу). 3. Захист культурних цінностей під час зброєного конфлікту. 4. Екологічні аспекти зброєних конфліктів. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1977р.
20	Тема 15. Міжнародний режим захисту прав та свобод людини (2 год.) 1. Проблема міжнародної правосуб’єктності фізичних осіб. Відмінності між правами людини і громадянина. 2. Основні міжнародно-правові акти про права людини 3. Основні принципи міжнародного регулювання прав людини. 4. Сучасні проблеми і тенденції розвитку системи міжнародного правового регулювання сфери прав і свобод людини в Україні і світі.
21	Тема 16. Міжнародні органи із захисту прав людини (2 год.) 1. Компетенція міжнародних органів із захисту прав людини. 2. Здійснення міжнародного контролю у справах дотримання державами зобов’язань захисту прав людини. 3. Спеціалізовані установи ООН в сфері захист прав і свобод людини. 4. Роль міжнародних посадових осіб (Верховні комісари у справах біженців, із захисту прав людини) у здійсненні захисту прав людини.
22	Тема 14. Сучасна системи міжнародної безпеки. Концепція «гуманітарного втручання» (2 год.) 1. Формування нової моделі безпеки в умовах глобалізації. 2. Концепція «гуманітарного втручання». 3. Міжнародна дискусія щодо припустимості гуманітарних інтервенцій. 4. Гуманітарна складова національної безпеки.
23	Тема 15. Міжнародно-правові наслідки початку війни (2 год.) 1. Міжнародно-правові основи кваліфікації збройного конфлікту та його початку. 2. Ознаки початку збройного конфлікту. 3. Режим воєнної окупації.
24-25	Тема 16. Правовий статус учасників збройних конфліктів (4 год.) Тема 16.1 1. Характерні особливості учасників внутрішньодержавного збройного конфлікту. 2. Ознаки комбатанта. 3. Учасники руху опору як законні учасники збройного конфлікту. Тема 16.2 1. Поняття держави-покровительки. 2. Інтернування військовополонених. 3. Звільнення і реінтеграція військовополонених.

26	Тема 17. Правовий режим нейтралітету під час війни (2 год.) 1. Поняття та види нейтралітету в сучасному міжнародному праві. 2. Нейтралітет держави у сухопутній війні. 3. Нейтралітет держав у морській війні. 4. Нейтралітет держав у повітряній війні.
27	Тема 15. Гуманітарна сфера у зовнішній політиці України (2 год.) 1. Гуманітарна складова національної безпеки України. 2. Конституційні норми та законодавчі акти, що забезпечують механізм дотримання зобов'язань стосовно захисту прав людини в Україні. 3. Ратифікація Україною міжнародних документів з захисту прав людини. 4. Організаційно-розпорядчі засоби реалізації міжнародних зобов'язань в сфері прав людини в Україні.

Завдання для самостійної роботи

Відповідь на семінарському занятті – це активна участь у обговоренні всіх питань, що виносяться на семінар, підкріплення доповіді цитатами та посиланнями на літературу. Вільне володіння матеріалом доповіді, що дозволяє задавати та відповідати на питання по темі.

Підсумкова контрольна робота – завдання, яке виконується безпосередньо за темами лекційних занять і проводиться відповідно до кількості розділів. В ній мають бути розкриті основні аспекти одного з варіантів, дана характеристика різних складових даної теми згідно плану лекції. Контрольна робота складається із 3-х питань.

Доповідь – завдання, яке передбачає коротко та інформативно розкрити обрану із переліку тему. Теми доповідей розширюють знання з кожної теми, винесеної на семінарське заняття.

Презентація – підготовка 8-10 слайдів на задану тему дослідження

Реферат — це чітко структурована письмова робота, наявність плану посилань та списку літератури є обов'язковим. Виконується на аркушах А4 (шрифт Times New Roman 14, інтервал 1,5, поля 2, 2, 2, 1; нумерація сторінок обов'язкова) зшивається. Загальний обсяг має бути не менше 12 сторінок і не більше 20 сторінок. Тематика міститься у програмі курсу.

Для підготовки реферату необхідне більш глибоке вивчення літератури, включаючи додаткову. Необхідно логічно й аргументовано викласти актуальність обраної теми, точки зору дослідників щодо досліджуваної проблеми, зробити самостійні висновки та з урахуванням сучасних вимог оформити науково-довідковий апарат. Реферат має продемонструвати знання і розуміння обраної студентами теми, а також відповідати вимогам наукової аргументації. Щодо досліджуваної тематики навчального курсу це означає, що в рефераті обов'язково слід показати рівень розробленості теми, при розкритті її посилаючись на сучасну наукову дискусію з проблем методології політичної аналітики.

Загалом написання реферату має підтвердити вміння студента самостійно: визначати наукову проблему; узагальнювати та аналізувати навчальну й наукову літературу; використовувати набуті в процесі навчання теоретико-методологічні знання й практичні навички в аналізі реальних політичних проблем.

ТЕМАТИКА ДОПОВІДЕЙ:

1. Зміни в розумінні поняття міжнародний конфлікт в контексті трансформації міжнародної системи.
2. Особливості сучасних міжнародних конфліктів
3. Громадянська війна як специфічна форма конфлікту
4. Гуманітарна інтервенція: теорія і практика.
5. Інформаційно-аналітичне забезпечення зовнішньої політики держави в умовах міжнародного конфлікту
6. Міжнародне право в умовах збройного міждержавного конфлікту
7. Методи врегулювання сучасних збройних конфліктів
8. Превентивна дипломатія
9. Асиметричні конфлікти: історія та сучасність
10. Вплив особистісного чинника політичних лідерів на перебіг конфліктів
11. Обґрунтування вибору конфлікту, його актуальність для сучасної світової політики.
12. Визначення типу конфлікту за різноманітними критеріями класифікації.
13. Кордони конфлікту: просторові (географічні) часові, системні.
14. Субекти (учасники, сторони) конфлікту, їх коротка характеристика.
15. Взіємвідносини між сторонами (домінуючі форми взаємного сприйняття і конфліктної взаємодії).
16. Предмет (предметне поле) конфлікту і його ключові питання.

17. Характеристика оточуючого соціального середовища (регіональний міжнародно-політичний, соціально-економічний, етнорелігійний, культурно-лінгвістичний контекст).
18. Динамічний вимір конфлікту: зародження, періоди і причини ескалації і деескалації, позитивні та негативні піки, сучасний стан.
19. Основні складнощі і перспективи мирного врегулювання конфлікту. Які з концепцій, стратегій і методів мирного врегулювання (за участю або без участі третіх сторін) і як можуть бути застосовані до даного конфлікту.
20. Гуманітарна інтервенція: теорія і практика
21. Міжнародне право в умовах збройного міждержавного конфлікту
22. Методи врегулювання сучасних збройних конфліктів
23. Асиметричні конфлікти: історія та сучасність
24. Інформаційна складова сучасних конфліктів
25. Гібридні конфлікти та конфлікти постмодерної доби
26. Ядерна зброя як чинник у міжнародних конфліктах
27. Гуманітарні проблеми сучасних міжнародних конфліктів
28. Міжнародні організації у врегулюванні міжнародних конфліктів сучасності
29. Права і обов'язки держави-окупанта.
30. Гарантії відносно цивільних осіб, які проживають на окупованих територіях.

ВИМОГИ ДО ДОПОВІДІ

- обсяг від 5 до 7 аркушів;
- використання не менше ніж 5 джерел інформації;
- наявність посилань на цитування, таблиці, статистичні матеріали;
- висловлювання власної думки.

Доповідь має захищатися усно на семінарському занятті

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТИВ

З КУРСУ «МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ ТА ГУМАНІТАРНИЙ ЧИННИК У СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ»

1. Природа міжнародних конфліктів.
2. Сутність та типологія міжнародних конфліктів.
3. Структура та етапи розвитку міжнародних відносин.
4. Мораль та право як регулятори міжнародних відносин.
5. Роль міжнародного права у врегулюванні міжнародних відносин.
6. Джерела та норми міжнародного права.
7. Принципи міжнародного права.
8. Застосування правових засобів у врегулюванні міжнародних розбіжностей.
9. Питання війни та миру в історії античної та середньовічної суспільно-політичної думки.
10. Сучасні миротворчі операції.
11. Близькосхідний конфлікт: історія та сучасність.
12. Міжнародні конфлікти на пострадянському просторі.
13. Принципи міжнародного права: протиріччя та сучасний стан.
14. Теоретичні підходи до сутності міжнародних конфліктів.
15. Історичні етапи виникнення напруги у міжнародних конфліктах.
16. Поняття та структура міжнародного конфлікту.
17. Особливості філософського знання про міжнародний конфлікт. Типологія філософських поглядів стосовно конфлікту.
18. Причини виникнення міжнародних конфліктів.
19. Теологічні концепції міжнародних конфліктів.
20. Погляди політичного реалізму на причини міжнародних конфліктів.
21. Методологія дослідження міжнародних конфліктів: загальний огляд.

22. «Якісні» методи в конфліктології: структура, особливості.
23. «Кількісні» методи в дослідженні міжнародних конфліктів: переваги та недоліки.
24. Типологія міжнародних конфліктів: критерії та підходи.
25. Конфліктогенність постбіполярної системи міжнародних відносин.
26. Гегемонія в сучасному світі і її вплив на міжнародні конфлікти.
27. Основні типи сучасних міжнародних конфліктів.
28. Асиметричні конфлікти в міжнародних відносинах.
29. Транснаціональні конфлікти: поняття та приклади.
30. Регіональні міжнародні конфлікти: причини та шляхи врегулювання.
31. Міжнародна криза та її характерні риси.
32. Внутрішні конфлікти з міжнародними наслідками.
33. Міжнародний тероризм: поняття та основні тенденції розвитку.
34. Стратегії врегулювання внутрішніх конфліктів.
35. Інтервенція у внутрішні конфлікти.
36. Вплив глобалізації на міжнародні конфлікти.
37. Теорія комплексної взаємозалежності.
38. Релігійний фактор в сучасних міжнародних конфліктах.
39. Соціально-економічні причини міжнародних конфліктів в постбіполярному світі.
40. Інтервенція міжнародних організацій в міжнародних конфліктах: за і проти.
41. Підходи до визначення сили в конфліктології.
42. «Баланс сил»: визначення і функції.
43. Класифікація війн.
44. Превентивна дипломатія як засіб управління конфліктом.
45. Еуманітарна інтервенція: правові підстави та політичні наслідки.
46. Теоретичні основи та сучасна практика миротворчої діяльності ООН та регіональних міжнародних організацій.
47. Посередництво в міжнародних конфліктах.
48. Тенденції розвитку сучасних міжнародних конфліктів.
49. Миротворча діяльність України.
50. Суверенна держава як головний суб'єкт міжнародних конфліктів.
51. Характеристика об'єктного поля міжнародних конфліктів.
52. Характеристика функцій міжнародних конфліктів.
53. Фази міжнародного конфлікту.
54. Охарактеризуйте латентну фазу міжнародного конфлікту.
55. Вплив особливостей структури біполярної системи міжнародних відносин на появу окремих типів міжнародних конфліктів.
56. Класифікація міжнародних конфліктів за К. Боулдінгом, Й. Гальтунгом та А. Рапопортом.
57. Превентивна дипломатія у процесі управління міжнародними конфліктами.
58. Конструктивний потенціал конфліктів і міжнародна безпека.
59. Передумови поширення етнонаціональних конфліктів у постбіполярному світі.
60. Основні механізми управління етнонаціональними конфліктами.
61. Вплив кризи американського лідерства на міжнародну конфліктогенність.
62. Основні джерела дестабілізації та ризику у постбіполярній системі міжнародних відносин.
63. Вплив процесів глобалізації на транснаціональні конфлікти.
64. Типи транснаціональних конфліктів.

ВИМОГИ ДО РЕФЕРАТИВ

Реферати повинні мати:

- обсяг від 15 до 25 аркушів;
- використання не менше ніж 15 джерел інформації (окрім підручників);

- наявність посилань на цитування, таблиці, статистичні матеріали;
- висловлювання власної думки.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Підготувати презентацію (яка розкриває одне з питань, 8-10 слайдів)

1. Сучасне поняття конфлікту
2. Основні підходи вивчення конфліктів.
3. Класифікація конфліктів
4. Поняття міжнародного конфлікту.
5. Виходи із конфлікту.
6. Співвідношення силових та мирних методів вирішення конфліктів.
7. Особливості сучасних конфліктів.
8. Конфлікт між Росією та країнами Балтії
9. Проблема Нагірного Карабаху
10. Конфлікт у Таджикистані.
11. Абхазький конфлікт
12. Південноосетинський конфлікт до 2008 р.
13. Осетинська війна 2008 р. та її наслідки.
14. Придністровський конфлікт
15. Каспійська проблема.
16. Водні конфлікти у ЦА.
17. Вірмено-турецький конфлікт
18. Російсько-українська війна (2014 – 2023 рр.)
19. Конфлікт НАТО-Росія
20. Курильська проблема.
21. Розпад Югославії. Боснійський конфлікт.
22. Косівський конфлікт.
23. Корейський конфлікт
24. Протистояння США та Ірану
25. Іракський конфлікт до 2003 р.
26. Іракський конфлікт (2003-2011 р.)
27. Арабо-ізраїльський конфлікт на етапі.
28. Китайсько-тайваньський конфлікт.
29. Кіпрський конфлікт.
30. Афганський конфлікт.
31. Дарфурський конфлікт
32. Індо-Пакистанський конфлікт на етапі.
33. Конфлікт між Ефіопією та Еритреєю.
34. Курдська проблема
35. Конфлікт навколо островів Спратлі
36. Конфлікт між США та "Лівим блоком" у Латинській Америці
37. Перуано-еквадорський конфлікт
38. Ліванська війна 2006
39. Уйгурська проблема
40. Проблема басків
41. Вірмено-турецький конфлікт
42. Конфлікт у Руанді
43. Конфлікти у Сомалі
44. Проблема Тибету
45. Конфлікт у Шрі-Ланці
46. Китайсько-японський конфлікт
47. Іспано-мароканський конфлікт

48. Західноукраїнський конфлікт
49. Конфлікт між РФ та НАТО
50. Динаміка розвитку конфліктів 2000 – 2020-і рр.

.1. Забезпечення освітнього процесу

Використання проектора.

Підсумковий контроль

Перелік запитань до іспиту

1. Поняття та структура міжнародного конфлікту.
2. Особливості філософського знання про міжнародний конфлікт. Типологія філософських поглядів стосовно конфлікту.
3. Причини виникнення міжнародних конфліктів.
4. Теологічні концепції міжнародних конфліктів.
5. Погляди політичного реалізму на причини міжнародних конфліктів.
6. Методологія дослідження міжнародних конфліктів: загальний огляд.
7. «Якісні» методи в конфліктології: структура, особливості.
8. «Кількісні» методи в дослідженні міжнародних конфліктів: переваги та недоліки.
9. Типологія міжнародних конфліктів: критерії та підходи.
10. Конфліктогенність постбіполярної системи міжнародних відносин.
11. Гегемонія в сучасному світі і її вплив на міжнародні конфлікти.
12. Основні типи сучасних міжнародних конфліктів.
13. Асиметричні конфлікти в міжнародних відносинах.
14. Транснаціональні конфлікти: поняття та приклади.
15. Регіональні міжнародні конфлікти: причини та шляхи врегулювання.
16. Міжнародна криза та її характерні риси.
17. Внутрішні конфлікти з міжнародними наслідками.
18. Міжнародний тероризм: поняття та основні тенденції розвитку.
19. Стратегії врегулювання внутрішніх конфліктів.
20. Інтервенція у внутрішні конфлікти.
21. Вплив глобалізації на міжнародні конфлікти.
22. Теорія комплексної взаємозалежності.
23. Релігійний фактор в сучасних міжнародних конфліктах.
24. Соціально-економічні причини міжнародних конфліктів в постбіполярному світі.
25. Інтервенція міжнародних організацій в міжнародних конфліктах: за і проти.
26. Підходи до визначення сили в конфліктології.
27. «Баланс сил»: визначення і функції.
28. Класифікація війн.
29. Превентивна дипломатія як засіб управління конфліктом.
30. Гуманітарна інтервенція: правові підстави та політичні наслідки.
31. Теоретичні основи та сучасна практика миротворчої діяльності ООН та регіональних міжнародних організацій.
32. Посередництво в міжнародних конфліктах.
33. Тенденції розвитку сучасних міжнародних конфліктів.
34. Миротворча діяльність України.
35. Суверенна держава як головний суб'єкт міжнародних конфліктів.
36. Характеристика об'єктного поля міжнародних конфліктів.
37. Характеристика функцій міжнародних конфліктів.
38. Фази міжнародного конфлікту.
39. Охарактеризуйте латентну фазу міжнародного конфлікту.
40. Вплив особливостей структури біполярної системи міжнародних відносин на появу окремих типів міжнародних конфліктів.

41. Класифікація міжнародних конфліктів за К. Боулдінгом, Й. Гальтунгом та А. Рапопортом.
42. Превентивна дипломатія у процесі управління міжнародними конфліктами.
43. Конструктивний потенціал конфліктів і міжнародна безпека.
44. Передумови поширення етнонаціональних конфліктів у постбіполярному світі.
45. Основні механізми управління етнонаціональними конфліктами.
46. Вплив кризи американського лідерства на міжнародну конфліктогенність.
47. Основні джерела дестабілізації та ризику у постбіполярній системі міжнародних відносин.
48. Вплив процесів глобалізації на транснаціональні конфлікти.
49. Типи транснаціональних конфліктів.
50. Роль гуманітарного чинника у Вестфальській системі міжнародних відносин.
51. Гуманітарний вимір Поствестфальської системи міжнародних відносин.
52. Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.
53. Роль ЮНЕСКО в збереженні надбань культури людства.
54. Глобальна система захисту прав людини Роль міжнародних посадових осіб (Верховні комісари у справах біженців, із захисту прав людини) у здійсненні захисту прав людини.
55. Біль про права людини та його значення.
56. Етичні проблеми в гуманітарній політиці.
57. Гуманітарна допомога в процесі врегулювання конфлікту.
58. Європейська система захисту прав людини.
59. Американська система захисту прав людини.
60. Африканська система захисту прав людини.
61. Проблеми захисту прав людини у країнах Сходу.
62. Основні положення та значення Гаазької конвенції 1954 р. та протоколу про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1999 року.
63. Особливості захисту навколишнього середовища під час збройного конфлікту. Екологічні наслідки конфліктів.
64. Захист прав особи під час збройного конфлікту.
65. Правовий режим поранених і хворих під час збройного конфлікту.
66. Режим військового полону.
67. Захист цивільного населення під час військових конфліктів.
68. Загальні риси міжнародної безпеки біполярної системи міжнародних відносин та місце гуманітарної складової в ній.
69. Зростання та трансформація загроз безпеці у постбіполярній системі міжнародних відносин та їх вплив на життя особи.
70. Здійснення інтервенції заради забезпечення прав і свобод людини.
71. Механізм та форми реалізації гуманітарного втручання.
72. Злочини проти людяності: визначення та класифікація.
73. Військові трибунали у Нюрнберзі та Токіо.
74. Міжнародні кримінальні трибунали у справах Руанди та колишньої Югославії.
75. Проблеми формування гуманітарної політики України.
76. Україна у світовому гуманітарному просторі.
77. Гуманітарна складова безпеки України.
78. Україна в миротворчих процесах.
79. Дотримання прав людини в Україні.
80. Порушення Росією прав людини в Україні в умовах відкритої збройної агресії

Чорноморський національний університет імені Петра МогилиРівень вищої освіти **перший бакалаврський**

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Семестр 6

Навчальна дисципліна **Міжнародні конфлікти та гуманітарний чинник у світовій політиці****ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1**

1. Зміни в розумінні поняття міжнародний конфлікт в контексті трансформації міжнародної системи.

2. Порухення Росією прав людини в Україні в умовах відкритої збройної агресії

Затверджено на засіданні

кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики

Протокол № від « » 2024 року

В.о. завідувача кафедри **О.В. Шевчук**Екзаменатор **О.В. Шевчук**** Відповідь на кожне питання білету оцінюється 20 балів максимум***6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання****Денна форма****Графік контрольних заходів та рейтингова шкала оцінювання (6 семестр)**

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Усні відповіді на семінарських заняттях	1*27=27
2	Презентація	13
3	Доповідь	10
4	Реферат	10
5	Іспит	40
	Всього	100

1. Відповідь на семінарі оцінюється за 1-бальною шкалою, де 1 бал студент отримує за повну відповідь на питання семінару, яка передбачає виклад теоретичної частини питання та проєкцію на власне магістерське дослідження.

2. Презентація оцінюється:

10-13 балів – 10-12 слайдів, які повністю розкривають питання; слайди є авторськими, презентація закінчується підсумками – власними висновками автора; слайди – це інформація, а не ілюстрації до теми.

7-9 балів – 8-10 слайдів, які повністю розкривають питання; відсутні авторські висновки; слайди частково авторські, а частково є компіляцією наукових думок.

1-6 балів – слайдів менше 8; слайди не є авторськими, а є компіляцією наукових думок.

3. Доповідь оцінюється:

8-10 балів – доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, має авторські висновки та рекомендації; оформлення відповідає вимогам та захищена на занятті.

5-7 балів – доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, висновки та рекомендації не є повністю авторськими, а є адаптованою версією думок різних науковців; оформлення відповідає вимогам та захищена на занятті.

1-4 бали - доповідь містить вичерпну відповідь на обране питання, відсутні висновки; є помилки в оформленні та захищена на занятті.

4. Реферат оцінюється:

10 балів – реферат оформлено відповідно до вимог, вступ структурований (має актуальність, мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження та його структуру), література оформлена відповідно до вимог; розділи розкривають тему; висновки є авторськими.

8-9 балів - реферат оформлено відповідно до вимог, вступ структурований (має актуальність, мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження та його структуру), є помилки в оформленні літератури; розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими.

7-6 балів - реферат оформлено відповідно до вимог, у вступі відсутні деякі структурні елементи, є помилки в оформленні літератури; розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими.

3-5 бали - розділи розкривають тему; висновки є частково авторськими; оформлення виконано близько до вимог, але з помилками.

5. Допуск до іспиту – 20 балів.

Іспит є підсумковою формою контролю знань студентів і проводиться в усній формі. Робота студентів оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо студент не відвідував курс лекцій, семінарські заняття і не виконав контрольні заходи, а, отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання іспиту.

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне аналітичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між міжнародно-політичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел знань у сфері міжнародних відносин, з розумінням їх особливостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору фактів, явищ, процесів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки відповіді студента:***Висока оцінка ставиться у випадку:***

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

Оцінка добре ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

Оцінка задовільно ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка не задовільно ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Відповідність підсумкових семестрових рейтингових оцінок у балах оцінкам за національною шкалою та шкалою ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66		E	Достатньо (виконання задовольняє)

			мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

9. Список рекомендованої літератури

Базова

1. Потехін О., Клименко Ю. Геополітика проти безпеки: союзницьке стримування агресії в Європі XX – початку XXI ст. – К.: Дух і літера, 2023. 552 с.
2. Віднянський С., Мартинов А. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2023. – 264 с.
3. Білецька Т.В., Ігнатська Т.В. Міжнародні конфлікти сучасності: теорія і практика аналізу: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2020. 50 с.
4. Кравченко Н.Б. Гібридна війна Росії проти України (1991-2021 рр.). Київ: НУБіП України, 2022. 158 с.
5. Капітоненко М. Г. Міжнародні конфлікти : навч. посіб. / М. Г. Капітоненко. - К. : Либідь, 2009. 352 с.
6. Брусиловська О. І., Бурдяк В. І., Зайцева М. В. Стратегічне партнерство в міжнародних відносинах. Монографія – К. : Вадекс, 2018. – 542 с.
7. Глобальна та національна безпека: підручник / за заг. ред. Г.П.Ситника, Ю.В.Ковбасюка. – К.: НАДУ, 2016. – 781 с.

Додаткова

1. Арон Р. Мир і війна між націями. – К., Юніверс, 2000. – 688 с.
2. Артюшин Л.М. Теоретичні аспекти стратегій воєнної безпеки суспільства і держави: Монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 178 с.
3. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій / Б. В. Бернадський. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 366 с.
4. Бруз В.С. Роль ООН у врегулюванні міжнародних конфліктів і боротьбі проти тероризму: Навчальний посібник. - К.: ВПК «Експрес-Поліграф», 2010. - 224 с.
5. Зубченко С.О. Гуманітарна складова у стратегічних документах зі національної безпеки України: аналітична записка URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-12/analit-zubchenko-humanitarian-policy-3-2019-1.pdf>
6. Макбрайд Дж. Європейська Конвенція з прав людини та кримінальний процес [Текст] : збірник / Дж. Макбрайд. - Київ : К.І.С., 2010 . 575 с.
7. Міжнародне публічне право: підручник / [В. М. Репецький та ін.] ; за ред. В. М. Репецького ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ф-т міжнар. відносин. - 2-ге вид., стер. - Київ : Знання, 2012. 437 с.
8. Міжнародні відносини та світова політика: підручник / В. А. Манжола, В. Ю. Крушинський, С. П. Галака та ін. – К. : Знання, 2014. 662 с.
9. Сергієнко Л.В. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2019-2\(88\)-162-173](https://doi.org/10.26642/jen-2019-2(88)-162-173) // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економіка, управління та адміністрування, Вип. 2 (88). 2019 С.162-173

10. Участь України міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки під проводом Альянсу, Силах реагування НАТО та навчаннях – URL: <https://nato.mfa.gov.ua/ukrayina-ta-nato/uchast-ukrayini-u-mirotvorchih-operaciyah-pid-provodom-alyansu>
11. Amatucci L. Intervention for humanitarian protection purposes and international law with particular consideration of the conflict in Syria URL: http://tesi.luiss.it/26328/1/131493_AMATUCCI_LINDA.pdf
12. Human Rights: A Basic Handbook for UN Staff. United Nations. – URL: <https://www.ohchr.org/documents/publications/hrhandbooken.pdf> (20.08.2019)
13. Yoshida Y. A Theoretical Assessment of Humanitarian Intervention and R2P URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/A-Theoretical-Assessment-of-Humanitarian-and-R2P-Yoshida/bb39cf4c8d4e3cdea24a545cdbccc489083a50ee>

Інтернет - ресурси

http://www.rada.gov.ua	Верховна Рада України
http://www.rada.kiev.ua	Бібліотека Верховної Ради України
http://www.gntb.n-t.org	Державна науково-технічна бібліотека України
http://www.nbuv.gov.ua	Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
http://www.ukma.kiev.ua	Наукова бібліотека Національного університету Києво-Могилянська академія